

CULTURAL EUROPE. GLOBALIZATION AND NATIONAL IDENTITIES

Petru Dunca

**Prof., PhD, Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare Northern University
Center**

Abstract: The myth of European thinking has been built through those phenomena which we identify to be: „the Greek miracle”, „hegemony of Roman Empire”, „the Jewish miracle”. These „miracles” are the outcome of a tremendous interference of populations, ideas and cultures, extremely heterogeneous which will unify and strengthen philosophical principles and universal religious symbols.

In the Middle Ages, Europe will find God. Christianity is consolidating as a revealed religion, a religion of loving your neighbor, of redemption and individual and collective salvation. Universal church and state merge, but The Church is more powerful than state. Charles the Great, by unifying Western Europe has built The City of God on Earth.

The Enlightenment century of XVIII-lea, by promoting the ideas of critical reasoning, history, progress, happiness, will include entire Europe.

The Enlightenment and his spiritual reflections from the XIX century will discover national identities, building and promoting concepts of „people” and „nation”. Beside centralized nations: England, France, Germany, Italy, now will rise the great nations that have been oppressed for centuries by the three great empires: Russian, ottoman and Austro-Hungarian. We mean polish, Hungarian, Romanian, Serbian, Bulgarian and Greek people, who will rediscover their cultural identities and will announce their presence in Europe, with precise boundaries.

The XIX and XX centuries redefine the concept of cultural globalization, Europe is relating to his national identities through multiculturalism, reinforcing the process of informational proximity and cultural hybridization.

Keywords: globalization, identity, proximity, multiculturalism, post-modernity.

Globalizarea reprezintă un concept cheie în istoria umanității. Într-o incitantă lucrare „Globalizare și cultură”, John Tomlinson¹ identifică principalele elemente ale globalizării, raportate la cadrele culturale. Un element esențial al acesteia este „conexitatea complexă” care se leagă de o proximitate spațial-globală. Această proximitate este funcțională și este marcată de un „cadru de referință prin care agenții sociali își concep existența, identitățile și acțiunile”² care apoi sunt extinse prin consecințele lor la nivel global. Pornind de la caracterul pluridimensional al globalizării, cultura apare ca o dimensiune a acesteia. „Cultura poate fi înțeleasă ca sferă a existenței în care oamenii construiesc semnificația, prin intermediul practicilor reprezentării

¹ John, Tomlinson, *Globalizare și cultură*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002.

² *Ibidem*, p. 22.

simbolice”³. Filosofia, literatura, arta, muzica, au rolul esențial de a da un sens esențial existenței.

Dimensiunea culturală a globalizării are un caracter dialectic. Actele culturale locale pot să influențeze la nivel global și invers. „Faptul că acțiunile individuale se leagă intim de trăsăturile structural-instituționale ale lumii sociale prin intermediul reflexivității arată că globalizarea nu este un proces „unidirecțional” prin care evenimentele sunt determinate de vastele structuri globale, ci implică cel puțin posibilitatea intervenției locale în procesele globale.”⁴ Modele culturale, idei filosofice, doctrine religioase născute într-un anumit loc, se vor extinde la nivelul unei spațialități extinse. Ne putem pune întrebarea: de când există procesul de globalizare? Mergând pe linie evolutivă, intrăm în consens cu ideea lui Roland Robertson, conform căreia globalizarea datează „cel puțin de pe vremea apariției așa numitelor religii mondiale, acum două mii de ani”⁵.

Umanitatea în dimensiunea sa istorică se structurează ca o sumă de civilizații care fundamentează ideea de continuitate în timp și spațiu. Fernand Braudel în *Gramatica civilizațiilor*, face o incursiune în structura marilor civilizații, nuanțând faptul că acestea sunt lungi istorii ale mentalului colectiv. „Nu ajungem deci la o civilizație decât în timpul mare, durată lungă, apucând un fir care nu se mai termină; de fapt, este ceea ce un grup de oameni, de-a lungul unei istorii tumultuoase, adesea furtunoase, a conservat și transmis, din generație în generație, ca pe bunul său cel mai de preț”⁶. Conceptul de civilizație are diferite semnificații, dar sensul este oferit de lumea apuseană. După cum precizează Norbert Elias, în *Procesul civilizației*, „Prin acest concept, societatea apuseană încearcă să caracterizeze elementele ce îi conferă specificitatea și cu care se mândrește: nivelul tehnicilor sale, tipul manierelor sale, dezvoltarea cunoașterii sale științifice sau a concepției sale de viață”⁷. Acest concept ilustrează diferențele dintre marile grupuri ale societății și este un proces perpetuu, de-a lungul istoriei.

Din aceeași perspectivă anglo-saxonă, conceptul de cultură presupune sisteme filosofice, religie, artă în care se exprimă „sufletul” unui popor ca „esență” și ca „spirit”.

Nici o cultură nu este izolată, ci este marcată de o permanentă interacțiune a normelor, valorilor și simbolurilor care se extind spațial. Cultura înseamnă norme, valori și principii care solidarizează societăți. Claude Levi-Strauss nuanța faptul că „noțiunea de diversitate a culturilor umane nu trebuie concepută într-un mod static. Această diversitate nu este aceea a unei eșantionări inerte sau a unei catalogări seci (...). Societățile umane nu sunt niciodată singure”⁸.

Societățile umane reprezintă o sumă generică de valori „Șansa ca o cultură să totalizeze acest complex ansamblu de invenții de tot felul, pe care-l numim civilizație, depinde de numărul și diversitatea culturilor împreună cu care se elaborează – cel mai adesea involuntar – o strategie comună. Am spus număr și diversitate”⁹.

Europa după „perioada veche” a paleoliticului și a neoliticului, o Europă preistorică, se structurează ca o vastă sinteză, locul de contopire a celor mai diverse influențe: spiritualitatea

³ *Ibidem*, p. 32.

⁴ *Ibidem*, p. 43.

⁵ R. Robertson, *Globalisation: Social theory and globale culture*, Londra, Sage, p.6, apud. R. Tomlinson, p.57, *op. cit.*, p. 57.

⁶ F. Braudel, *Gramatica civilizațiilor*, Editura Meridiane, București, 1994, p. 70.

⁷ E. Norbert, *Procesul civilizației*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 43.

⁸ Claude Levi-Strauss, *Rasă și istorie*, Editura Fides, Iași, p. 15.

⁹ *Ibidem*, p. 90.

greacă, romană, iudaică, anglo-saxonă, arabă, ale căror valori culturale, economice, politice, religioase, s-au extins la nivel global.

Din această perspectivă, grecii față de culturile și civilizațiile orientale, reprezintă un creuzet major. Ceea ce denumim cultură în sensul nuanțat astăzi, începe cu grecii. Aceștia au paternitatea în fundamentarea acestui concept. Priviți pe fundalul civilizațiilor Orientului Antic: Mesopotamia, Egipt, China, India, grecii sunt în unitate cu valorile Europei moderne. Conștiința elenității a cuprins un spațiu geografic vast situat în zona Mării Mediterane și a Mării Negre și nu în plan continental. „... Hellas a cuprins o arie enormă, inclusiv litoralul Mării Negre spre est, zonele de coastă ale Asiei Mici, insulele Mării Egee, Grecias propriu-zisă, sudul Italiei și cea mai mare parte din Sicilia, continuând spre vest pe ambele maluri ale Mediteranei (și cu Marea Neagră în prelungirea ei) constituind axul longitudinal”¹⁰.

Werner Jaeger evidențiază un fapt esențial: „miracolul cel mai mare al spiritului grec, cea mai elocventă mărturie a structurii cu totul particulare a acestui spirit: filosofia. (...). Între popoare, poporul grec este cel mai filosofic”¹¹. „Orice om care gândește, când se apropie de Grecia se simte acasă” afirmă Hegel în *Istoria filosofiei grecești*. În filosofie se regăsește arta și toate formele de creație spirituală. Aici s-a realizat saltul de la Mytos la Logos. Filosofii cosmologi identifică esența lumii. Thales, Anaximandru, Anaximene, identifică materia suprasensibilă. La Pitagora, acest principiu este numărul. El este cel care stă la baza Logosului. Heraclit vorbește de legea curgerii veșnice. Sofiștii redescoperă subiectul. Socrate realizează o reîntoarcere la principiul Logosului.

„Cunoaște-te pe tine însuți!” – maxima înscrisă în Templul lui Apollo din Delphi, este preluată de către Socrate pentru a defini natura umană. Socrate realizează un moment de sinteză completă, un moment de excepție în istorie spiritului. Opera lui Socrate a fost fundamentată definitiv în spiritul ei, de către Platon. Marele gânditor Platon, face saltul de la Concept la Idee, care apare ca principiu inteligibil unificator și în calitate de categorie. În gândirea sa, Ideea apare ca și criteriu axiologic. Ideea este principiu al Ființei, principiu unificator, care guvernează fenomenele. Binele este principiu suprem atât pentru lumea subiectivă, cât și pentru cea obiectivă. Extrem de concludente sunt construcțiile lui Platon despre „mitul peșterii” și despre „cetatea” ideală, legile după care se guvernează clasele sociale care o compun. În această cetate domină rațiunea, avându-se în vedere două cerințe: libertatea individului și suveranitatea cetății.

În filosofia lui Aristotel rațiunea are trei funcții: rațiunea teoretică, rațiunea practică și rațiunea creatoare. În *Etica nicomahica* filosofia practică este politica. La Aristotel, virtutea esențială este dreptatea. „Dreptatea este un lucru politic, căci ea reprezintă ordinea unei societăți politice, dreptatea e judecata a ceea ce e drept”¹². Aristotel în *Politica* face o întregă teorie privind organizarea cetății. Virtutea și fericirea se desăvârșesc în cetate. Prin cetate, individul își desăvârșește forța morală. „De fapt, e același lucru pentru individ și pentru cetate; dar a apăra și a salva ceea ce aparține cetății e un lucru mai măreț și mai perfect; ceea ce e plăcut pentru individ e mai frumos și mai divin pentru un popor sau pentru cetate”¹³. Cetățeanul este un element esențial al unui regim politic. „Ceea ce îl definește mai bine pe un cetățean este participarea la Justiție și putere”¹⁴. Un ideal înalt al Statului este Libertatea. „Principiul

¹⁰ M. I. Finley, *Vechii greci*, Editura Eminescu, București, 1974, p. 24.

¹¹ W. Jaeger, *Paideia*, Editura Teora, București, p. 16.

¹² Aristotel, *Etica nicomahica*, 1253, a 39.

¹³ Aristotel, *Politica*, 1094, b7.

¹⁴ *Ibidem*, 1275, a 22.

fundamental al constituțiilor democratice este libertatea (...). Cea dintâi formă a libertății este de a conduce și a fi condus, în mod succesiv (...). Altă formă a ei este dreptul lăsat fiecăruia de a trăi după cum îi place. Se zice că aceasta este însușirea proprie a libertății”¹⁵.

Filosofia ajunge în Grecia până la organizarea ideală a cetății. Cetatea ideală își are originea în polis-ul antic. În jurul polis-urilor se întindea imensitatea lumii grecești. Polis, în sens clasic înseamnă „stat de sine stătător”. În cadrul polis-ului se dezvoltă artele și literatura, se practică ritualurile religioase. Experiența polis-ului se extinde. Alexandru Macedon credea în termeni de Imperiu și nu în cadrele cetății. După o vreme, marile polis-uri grecești: Atena, Sparta, Corintul se vor integra într-un întreg mult mai extins și cosmopolit: Imperiul Roman. În perioada postaristotelică din perioada Romană, filosofia se orientează spre practic, spre dimensiunea etică cu deschideri spre religie, dimensiune accesibilă unor pături sociale cât mai numeroase. Sunt abordate relațiile dintre normele etice și fundamentarea moralității din perspectivă metafizică. Ca un element distinct al lumii elenistice îl constituie faptul că se consolidează științele, se dezvoltă literatura și artele, încurajându-se creația în acele domenii. „Modernitatea” civilizației și culturii elenistice s-a extins în întregul Imperiu Roman. Ideile filosofice și artistice s-au extins și dezvoltat în Evul Mediu prin intermediul creștinismului.

Impresionanta civilizație a Imperiului Roman are la bază un mozaic de culturi create într/un anumit areal spațial concret locuit de etrusci: Roma, areal care s-a extins în zone extrem de îndepărtate de centru prin relații comerciale dar în principal prin expansiune militară, dominația asupra acestor teritorii fiind consolidată printr-o puternică administrație, prin organizarea politică și militară. „Epopeea militară romană care, desfășurată metodic de-a lungul a șapte secole, a făcut dintr-un mic oraș stat, stăpânul celui mai întins imperiu cunoscut în istorie, introducând decisive elemente de civilizație în atâtea regiuni înapoiate – a fost opera geniului politic și organizatoric roman”¹⁶. Sub raport cultural, romanii au transmis umanității valorile așa-numitei moșteniri „greco-romane”. Aura distinctă a filosofiei grecești a fascinat aristocrația romană, astfel încât ideile practice dezvoltate în domeniul eticii au fost dezvoltate sub forme originale. Filosofia morală a fost extinsă în scrierile lui Epictet, Seneca, Marc Aureliu, Lucrețiu, Cicero.

Religia politeistă cu zeități specifice: Saturn, Marte, Neptun, Jupiter, au pătruns în toate colțurile imperiului. Arhitectura sacră, basilicele, templele, reflectă pe deplin extinderea acestei instituții religioase în cadre spațiale ample pe câteva continente: Europa, nordul Africii, Orientul Mijlociu etc. În întreg imperiul s-au extins însă modele ale artei grecești, realizându-se astfel o simbioză între cele două culturi. Clădirile din orașe și castrele romane sunt reprezentate artistic cu coloane, picturi, basoreliefuluri, mozaicuri, specific romane. Piețele sunt populate cu fântâni arteziene și cu statuile personajelor politice și militare.

În ce privește cultura tehnică, romanii au făcut progrese considerabile. Invențiile s-au extins în întreg imperiul: apeducte, drumuri, tehnici de alimentare cu apă, sistemul naval, tehnici militare. Imperiul Roman reprezintă un exemplu elocvent de globalizare a unei civilizații și a unei culturi tehnice impresionante.

În timpul în care Imperiul Roman se afla în declin, în jumătatea răsăriteană a Imperiului Roman (Pars Orientalis), în anul 330, Constantin cel Mare pune bazele Noii Rome, la Constantinopol pe ruinele orașului Byzantium, colonie grecească, în jurul căruia se va dezvolta

¹⁵ Aristotel, *Politica*, VI, 1, 1317 a 40; b2 -3; 11 – 13.

¹⁶ Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol.I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 713.

timp de unsprezece secole, Imperiul Bizantin, până la cucerirea capitalei de către otomani, la 1453.

Statul bizantin s-a consolidat pe un sistem politic autoritar, cu un rol fundamental acordat împăratului pe baza dreptului natural, puterea sa fiind absolută. Exista o puternică organizare administrativă, militară, juridică și economică, bazată pe un înfloritor comerț maritim. Legislația penală a lui Constantin cel Mare este aplicată cu extremă severitate în hotarele Imperiului.

În Noua Romă, la anul 330, Constantin cel Mare inaugurează Universitatea, o instituție culturală de referință. Spiritul umanist al Universității din Constantinopol se regăsește și în universitățile din alte centre culturale: Alexandria, Beirut, Antiohia, Atena, Roma etc. Se preda în limba greacă și limba latină.

Imperiul bizantin consolidează și dezvoltă biserica creștină, a cărei activitate a fost tulburată de o serie de curente eretice: arianismul, nestorianismul, bogomilismul. Dogmele și canoanele sunt extinse în întreg Bizanțul.

Arta bizantină, prin formele sale specifice de manifestare, mistice și simbolice: arhitectura religioasă, mozaicul, fresca și icoana, a influențat decisiv întreaga artă religioasă a Evului Mediu. „Aria de expansiune și de influență a artei bizantine este imensă, întinzându-se – în perioade diverse, prin forme și cu intensități diferite – din Orientul Apropiat până în Anglia, din Palermo până la Novgorod și din Palestina până în țările scandinave¹⁷. Strălucirea artei bizantine o regăsim nu numai în Europa Răsăriteană, ci și în întreaga Europă Occidentală.

Evul Mediu occidental s-a format după dezintegrarea civilizației și culturii romane, în urma năvălirii „barbarilor”, a populațiilor migratoare: hunii, longobarzii, avarii, ungurii etc. Carol cel Mare, la anul 774 se proclamă „*Rex Francorum et Langobardorum*” și întemeiază un nou imperiu cu o organizare politică, economică, administrativă foarte bine consolidată. „*Sacru Imperiu Roman din Occident*” era un mozaic de teritorii cu etnii diferite. „*Cu ajutorul Bisericii, această Civilizație carolingiană unitară și mai ales aspirând să devină unificatoare a devenit posibilă*”¹⁸. În cadrele Imperiului carolingian se pun bazele civilizației și culturii europene. „*Europa occidentală era latină prin limbă și creștină prin credință*”¹⁹. „*În această unitate europeană stă adevărata și cea mai înaltă măreție a lui Carol cel Mare*” care este „*nu regele marilor cuceriri, nu suveranul marelui Imperiu, ci părintele civilizației europene*”²⁰.

În Evul Mediu s-a constituit un sistem de guvernare care presupunea relații sociale și juridice bazate pe un sistem de dependență de tip piramidal. În vârful piramidei aflându-se regele și nobilii, seniorii care asigurau protecția celorlalte categorii sociale. Feudalitatea s-a fundamentat în sec. X, devenind o instituție dominantă în toate țările formate după dezmembrarea Imperiului carolingian: Franța, Germania, Italia, Anglia, Spania, Ungaria, Țările Române.

În concluzie, pe modelul globalizat al Imperiului carolingian se constituie modelul feudal de societate care va duce la formarea și consolidarea regatelor naționale la nivelul Europei. Instituția monarhică va cunoaște o dezvoltare fără precedent, în aceste state, consolidate prin sistemul vasalității. Prestigiul bisericii crește imens în întreaga lume creștină, fiind investită cu o mare putere politică. Un rol distinct îl au ordinele religioase care devin extrem de puternice și din perspectivă economică. Un moment distinct al lumii occidentale medievale l-au constituit

¹⁷ *Ibidem*, p. 231.

¹⁸ *Ibidem*, p. 361.

¹⁹ *Idem*.

²⁰ R. Manselli, *L'Europa mediavale*, T. 1-II-UTET – Torino, 1979, *apud*. Ovidiu Drâmba, *ibidem*, p. 362.

„cruciadele” care dincolo de motivele religioase ale unui „război sfânt” aveau puternice substraturi economice, politice, morale.

Pe lângă promovarea unui model al solidarității creștinilor din întreaga Europă ce a fost exportat în „statele cucerite” din Imperiul Apropiat - modelul feudal de origine statală - vorbim de o „globalizare” a unui model politic, economic și cultural.

În plan filosofic și religios, o serie de exegeți ai filosofiei identifică „modelul” unei „revoluții creștine”. „Creștinismul a avut un impact atât de mare asupra filosofiei, încât era necesar să înțelegem acum sensul Revoluției creștine. Moștenitor al iudaismului de la care împrumută numeroase valori, creștinismul modelează timp îndelungat întreaga societate și gândire occidentală, în care s-a răspândit treptat prin cuvântul misionarilor și prin forță”²¹. În ce privește scrierile patristice, se pot stabili trei perioade: sec. I – II, părinții apostolici: Ignațiu din Antiohia, Quadratus, Justin; sec. III – părinții alexandrini: Tertulian și Clement din Alexandria și sec. IV – V: Sfântul Augustin și Crysostom. Sfântul Augustin este în esență întemeietorul filosofiei medievale. Dumnezeu este înăuntrul nostru. Divinul se identifică prin Veșnicie, a cărui esență este Frumusețea. Există o „cetate a oamenilor” care are ca model „Cetatea lui Dumnezeu”. El vorbește în „Confesiunile” sale despre conceptele de har, credință, pace spirituală.

Secolul al XIII-lea este marcat de angoasa învățământului filosofic și teologic în jurul Universităților care vor constitui focare ale vieții intelectuale. Prima universitas, de fapt un centru de studii juridice, a fost cea de la Bologna (1210). Universitatea din Paris (1213) s-a constituit prima pentru studiul filosofic și teologic. Universitatea Oxford, la 1214, iar Cambridge, la 1231. Universitatea medievală cuprindea patru facultăți: „artele”, medicina, dreptul, teologia. Acest model se va dezvolta în toate marile orașe medievale ale Europei. Scolastica sau filosofia medievală a educației redescoperă filosofia lui Platon și Aristotel, reunind rațiunea cu credința creștină, Toma d'Aquino apără ideea că existența lui Dumnezeu trebuie să fie demonstrată rațional, în acest sens a utilizat o serie de argumente, astfel că divinitatea nu poate fi pusă la îndoială pentru că este logic demonstrată.

Între Evul Mediu și Renaștere nu există o ruptură. Renașterea legitimează ideea unei ere noi, care presupune experimentarea unor progrese și descoperiri tehnice, artistice, filosofice incontestabile.

Nicolae Copernic „scoate” Pământul din centrul universului; Giordano Bruno demonstrează existența universului infinit; Luther realizează în plan religios Reforma protestantă. Renașterea se manifestă în plan artistic și filosofic, așezând după modelul antichității grecești, omul ca fundament al valorilor: Binele, Frumosul și Adevărul. (Pico della Mirandola, Dante, Michelangelo, Leonardo da Vinci, Erasmus). Modelul artistic și filosofic al Renașterii se va „globaliza” în întreaga lume occidentală. Este vorba, în esență, de prototipul lui „*homo universalis*”. Sub raport politic, monarhia seniorială de tip feudal care are la bază dreptul divin, este înlocuită de monarhia absolută care se întemeiază pe legi și norme mai precise și mai extinse la nivel universal. Franța, Anglia, Italia, Germania, Spania, sunt exemple concludente care edifică ideea de state naționale în Europa. Din perspectiva filosofiei politice Niccolo Machiavelli, În *Principele*, face o analiză realistă asupra puterii politice și modurile sale de manifestare.

Jean Bodin analizează problema suveranității statului. Michel Montaigne consideră că o raționalitate modernă presupune cunoașterea omului, modurile de organizare a societății, Francis Bacon va fundamenta ideea extrem de modernă a raționalității științifice.

²¹ J. Russ, *Panorama ideilor filosofice. Dela Platon la contemporani*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002, p. 76.

„Renașterea nu e doar o revoluție artistică, ci originea și fundamentul ideilor care au modelat societățile moderne (...). Renașterea? O geneză a lumii moderne”²².

Perioada gândirii clasice a secolului al XVII-lea reprezintă de o pleiadă de gânditori care au în centrul meditației raționalitatea științifică: Descartes, Spinoza, Leibnitz, Thomas Hobbes, Pascal, vor pregăti tumultoasa perioadă a Filosofiei Luminilor, secolul al XVIII-lea.

De la Secolul luminilor la postmodernitate sau despre rațiunea globalizatoare

Secolul al XVIII denumit și Secolul „Luminilor”, este Secolul Raționalității critice și experimentale, fenomen care cuprinde întreaga Europă. Acest secol lansează două concepte cheie: istorie și progres. Gianbattista Vico identifică legități ale istoriei, ciclicități și devenirea colectivă, iar Montesquieu dezvoltă ideea că legea și dreptul nu depind de transcendență, lansând ideea dreptului consensual. Separarea pe care o face el între dreptul divin și dreptul consensual este radicală. Teoria sa privind separarea puterilor este decisivă în organizarea instituțiilor în statele moderne.

Secolul al XVIII-lea este și secolul Enciclopediștilor, „Enciclopedia” expunând sistematic domeniile științei și tehnicii, ea fiind un manifest revoluționar al epocii.

Programul filosofic al lui J. Kant privind fundamentele cunoașterii umane, vizează rațiunea, o rațiune pură: care nu provine din experiență și o rațiune practică, care are în vedere cele trei postulate: existența lui Dumnezeu, sufletul trebuie să fie nemuritor și problema libertății.

Secolul al XVIII-lea este Secolul revoluțiilor. Acest model al revoluțiilor se „globalizează” în întreaga Europă și America.

Revoluția americană debutează cu Declarația de Independență – redactată de Thomas Jefferson - (4 iulie 1776) și cu Constituția americană (1787). Principalele idei democratice sunt guvernarea limitată, drepturile omului dar și dreptul natural. Revoluția franceză din 1789 este Revoluția Occidentului. S-au avut ca bază doctrinele filosofice ale secolului XVIII-lea (Enciclopediștii, J.J. Rousseau, Montesquieu). „Declarația Omului și Cetățeanului” (august 1789) reprezintă preambulul Constituției de la 1791. Crezul revoluționar are ca element central : *Suveranitatea Națiunii*. Este o concepție rațională, utilitaristă, individualistă (națiunea apare ca o sumă de indivizi), juridic fundamentată (societatea trăiește sub legi comune, egale pentru toți și fără privilegii).

Revoluția Franceză a pus bazele *naționalismului* și *democrației*, două idei de forță ce vor cuprinde întreaga Europă. Naționalismul era considerat ca un instrument de diminuare al opresiunii monarhiei asupra cetățenilor. Toți indivizii sunt cetățeni ca simbol al libertății și al egalității cu ceilalți și al fraternității lor, aparținând la aceeași națiune. „Naționalismul reprezintă o îmbinare între un fenomen politic și identitatea ființei umane. În calitate de cadru de referință pentru indivizi și pentru societățile lor, el domină lumea modernă. Acest lucru este valabil îndeosebi în cazul civilizației occidentale (...) Oamenii din societățile occidentale se identifică foarte puternic cu patriile lor”²³.

Secolul al XIX-lea este secolul în care rațiunea științifică și rațiunea filosofică încep a construi mare edificiu raționalist. Este epoca industrializării, apar inovațiile tehnice și științifice. Este epoca unui progres rapid în toate domeniile.

²² *Ibidem*, p. 118.

²³ Leon Baradat, *Ideologiile politice. Origini și impact*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 69.

Filosofia lui Hegel a marcat profund raționalitatea Europeană. Istoria este o aventură a Spiritului în manifestarea lui dialectică. „Hegel a construit unul din cele mai grandioase sisteme ale filosofiei occidentale. Alain îl consideră un Aristotel al Timpului modern. Multe dintre ideile sale au avut o influență decisivă asupra destinului Europei”²⁴.

În aceste cadre ale sec. Al XIX-lea, Marx și Engels elaborează teoria materialismului dialectic și istoric, pornind de la teoria determinismului. Este analizată, în noua societate capitalistă, alienarea economică a individului. Soluția este lupta de clasă a proletariatului. Lozinca: „Proletari din toate țările, uniți-vă!” trebuie să devină realitate. Scopul final este construirea societății comuniste. Revoluția se va declanșa într-o anumită țară, iar acest proces se va globaliza, se va extinde în cât mai multe țări. Istoria secolului XX a confirmat aceste teorii când, din Rusia, „focul” revoluției s-a extins în țările din jur și din Estul Europei. Asistăm la globalizarea unui model politic, economic, social, cultural.

În secolul XIX, după modelul Franței, în 1840 și 1870, în Germania și Italia se produce un proces accelerat de cristalizare a *statelor – națiuni*. Valorile identitare: limbă, tradiții, valori regionale ale categoriilor defavorizate, țărănimea în general, la minoritățile aflate în oprimare în Imperiul austro-maghiar și sub otomani: polonezi, cehi, români, bulgari, croați, sârbi etc. sunt evidențiate de *intelligentia* europeană care aparține acelor spații. Se valorizează cultura populară ca element al spiritului național. Modelul promovării ideii de națiune stat, prinde rădăcini în întreaga Europă și va duce la formarea statelor naționale, la războaie pentru câștigarea independenței grecilor, a bulgarilor, a Țărilor Române. Procesul de formare a statelor naționale va continua până în secolul XX. După Primul război mondial 1914, românii își vor forma un stat național unitar la 1918, la fel și alte etnii identitare.

Secolul XX-lea raportează la procesul de globalizare culturală are o structură și o specificitate aparte. Secolul XX-lea este secolul marilor transformări la nivel mondial. Un exemplu de globalizare a ideologiilor naționaliste este național-socialismul german și fascismul italian. Consecințele acestor totalitarisme globalizate au fost dezastruoase pentru întreaga Europă și umanitate. Totalitarismul comunist de tip sovietic, chinez etc., fiind globalizat, a avut consecințe dramatice pentru umanitate.

În acest secol XX globalizarea purta un nume: imperialism, adică o globalizare făcută prin forță, bulversând valorile statelor naționale.

Fenomenul globalizării în Europa, după 1989, pornește de la o restructurare a societăților naționale la toate nivelurile: politic, social, economic, religios, cultural. Apar noi concepte care definesc și îmbogățesc fenomenul de globalizare: *societate informațională* și *societate postmodernă*.

Societatea informațională a apărut ca urmare a dezvoltării noilor tehnologii de comunicare la nivel global, constituind rețele complexe pentru domeniul informațiilor și al comunicării”. Acest model de globalizare culturală alimentează din plin teoriile difuzioniste ale culturii cât și cele funcționaliste.

Definițiile privind conceptul de post-modern se conturează mai mult pe sensul cultural, pe noi modele culturale. Pe de altă parte, conceptul vizează și schimbările de natură socială și politică datorate noilor tehnologii informaționale asimilate societății de consum în cadrul procesului de globalizare.

Filosoful francez Jean François Lyotard, într-o incitantă lucrare „Condiția postmodernă” analizează o serie de parametri privind domeniul și statutul cunoașterii: informatizarea societății,

²⁴ J. Russ., *op.cit.*, p. 186.

jocurile de limbaj, natura legăturii sociale, pragmatica cunoașterii științifice, performanța cercetării, problematica discursului narativ despre cunoaștere.

Desigur acei parametri performativi ai cunoașterii vor fi extinși la nivelul globalității. În esență, este o prefigurare fără precedent a istoriei omului, o Odisee perpetuă către rădăcinile cunoașterii, cum ar spune filosoful René Descartes.

BIBLIOGRAFIE

- Aristotel, *Etica nicomahica*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988
Aristotel, *Politica*, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2015
Baradat, Leon, *Ideologiile politice. Origini și impact*, Editura Polirom, Iași, 2002.
Braudel, Fernand, *Gramatica civilizațiilor*, Editura Meridiane, București, 1994.
Drâmba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, vol.I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984
Elias, Norbert, *Procesul civilizării*, Editura Polirom, Iași, 2002.
Finley, M. I., *Vechii greci*, Editura Eminescu, 1974.
Jaeger, W., *Paideia*, Editura Teora, București, 1999.
Levi-Strauss, Claude, *Rasă și istorie*, Editura Fides, Iași, 2002.
Russ, Jacqueline, *Panorama ideilor filosofice. Dela Platon la contemporani*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002.
Tomlinson, John, *Globalizare și cultură*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002.